

УДК 801.82:811.111(73).42

Череповська Т.В., ас., Падура М.Ф., проф. ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ХУДОЖНЄ ПОРІВНЯННЯ В КОНТРАСТИВНОМУ АСПЕКТИ

Стаття присвячена структурному та семантичному аналізу художнього порівняння як мовного засобу в українській та англійській мовах. Розмежовуються звичайні, лінгвістичні та художні порівняння. Подається загальна характеристика та структурні типи порівнянь в обох мовах. Наводяться приклади семантично різних художніх порівнянь на позначення різних аспектів категорії часу на основі творів Ірен Роздобудько та Енн Тайлер.

Ключові слова: *структурні типи, семантична відмінність, звичайне порівняння, лінгвістичне порівняння, художнє порівняння.*

Вступ. Одним з найцікавіших аспектів сучасної стилістики є вчення про тропи, тобто слова, словосполучення і вирази (образи), що вживаються в переносному значенні і служать виразності мови. Вчення про них було успадковано з античного світу (Аристотель, Квінтіліан) риторями і стилістами національних мов. До тропів належать порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, епітет, гіпербола, літота, оксюморон, перифраз, персоніфікація [1, 319-320]. Метафору, художнє порівняння та епітет прийнято об'єднувати назвою компаративні тропи [2, 11-12].

Метою даного дослідження є порівняння семантичних та структурних особливостей художнього порівняння в англійській та українській мовах. **Матеріалами дослідження** є твори американської письменниці Енн Тайлер [3, 4, 5, 6, 7, 8] та української письменниці Ірен Роздобудько [9, 10].

За робоче визначення досліджуваного стилістичного засобу візьмемо наступне. Художні порівняння – це тропеїчні фігури, в яких мовне зображення особи, предмета, явища чи дії передається через найхарактерніші ознаки, що є органічно властивими для інших [1, 359]. Кажучи інакше, художнє порівняння – це стилістичний засіб, що підкреслює якусь рису концепту, порівнюючи його з якимось неочікуваним предметом чи явищем [11, 167]. Про місце і важливість порівнянь у стилістичній системі мови можна судити зі слів О. Потебні: “Самий процес пізнання є процес порівняння” [12, 255].

Дослідженням художніх порівнянь займалось багато лінгвістів, зокрема А. Вежицька [13], К. Лотоцька [14], Н. Ємець [14], Е. Мельниченко [15].

Художнє порівняння часто ототожнюють з метафорою, яку ще називають “стиснутим художнім порівнянням” (“a compressed simile”) [16, 84].

Таке ототожнення ґрунтується на структурі даних стилістичних засобів, оскільки структурно метафори, художні порівняння та епітети містять три основні

елементи: поняття, яке підлягає порівнянню (the tenor), поняття, залучене до порівняння (the vehicle), основа порівняння (the ground) [17, 95-96].

Дуже важливо розрізняти: 1) звичайні порівняння, 2) лінгвістичні та 3) поетичні (авторські) художні порівняння.

Звичайні порівняння означають співставлення двох об'єктів, що належать до одного класу речей, з метою встановлення ступеня однаковості чи відмінності [11, 167]. Коли ж ми використовуємо порівняння як стилістичний засіб, ми встановлюємо контраст одного об'єкта з іншим, який належить до зовсім іншого класу речей. Художнє порівняння виключає всі властивості предметів, крім однієї, спільної для них. Таким чином, вираз *"The boy seems to be as clever as his mother"* - це звичайне порівняння, а вираз *"Maidens, like moths, are ever caught by glare"* (Вуґон) – художнє порівняння. *"Maidens"* та *"moths"* належать до гетерогенних класів об'єктів, і Байрон знайшов концепт *"moth"*, щоб зазначити одну з другорядних ознак концепту *"maiden"*, тобто *"being easily lured"*. Отже, останній вираз є прикладом авторського (поетичного) художнього порівняння [11, 167].

Художнє порівняння в англійській та українській мовах має такі формальні сполучні елементи у своїй структурі: *like, as, such as, as if, seem, як, мов, немов, наче, неначе, неначебто, ніби, нібито, немовби, немовбито*.

Деколи в англійській мові порівняння-формуючі елементи поміщаються в кінець речення чи фрази, майже зливаючись з нею, перетворюючись майже на суфікс, наприклад: *Emily Barton was very pink, very Dresden-china-shepherdess like*. У звичайний, необразний спосіб, це набуло б наступної форми: *Emily Barton was very pink, and looked like a Dresden-china-shepherdess* [11, 168]. В українській мові такого явища не спостерігається.

Порівняймо структуру художнього порівняння в українській та англійській мовах.

Структура художнього порівняння в англійській та українській мовах

<u>English</u>	<u>Ukrainian</u>
<ul style="list-style-type: none"> - As+adj+as <i>As busy as a bee</i> - Like+noun <i>Like water off a duck's back</i> - Subordinate clauses <i>Pearl felt she was sinking in at the centre, like someone given a stomachache (Anne Tyler)</i> - Comparative sentences with a comparative predicate <i>He was like a solemn rag doll (Anne Tyler)</i> - Comparative constructions: <i>She had not grown fuller or softer with age. She was like certain</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - Прикметник+як, мов, немов, наче, неначе, неначебто, ніби, нібито, немовби, немовбито <i>Дівчина гарна, як червона калина (фольклор), бути мов сіль в оці (Коцюбинський), зрадіти як дурень з печі (Вовчок), надутись, як кулик на вітер (Марко Вовчок).</i> - Форма орудного відмінка <i>Щебетати соловейком</i> <i>Вити звірюкою</i> - Підрядне речення <i>Спливло життя, як листя за водою (Ліна Костенко)</i> - Речення порівняльної

<p><i>supermarket vegetables that turn from green to withered without ripening</i> (Anne Tyler)</p>	<p>структури, в яких суб'єкт порівняння охоплює всю предикативну частину <i>Кров твоя – рубін коштовний, кров твоя – зоря світання</i> (Леся Українка)</p> <p>- Порівняльно-присднувальні конструкції, побудовані за принципом образної аналогії <i>Доля. Як відрізана гілка, що валиться доли</i> (Леся Українка)</p> <p>- Заперечні порівняння <i>Ой то ж не зоря – дівчина з новенькими відерцями по водицю йшла</i></p> <p>- Невизначені порівняння <i>Дівчина – ні змалювати, ні описати</i></p> <p>- Конструкції з формами ступенів порівняння <i>Чорніше чорної землі блукають люди</i> (Т.Г. Шевченко)</p> <p>- Описові порівняння <i>Ой ти, дівчино, з горіха зерня</i> (І. Франко)</p>
---	--

Як бачимо, в англійській мові менше структурних типів художніх порівнянь. Так, форма орудного відмінка є характерною лише для української мови.

У кожного майстра художнього слова є свої улюблені образи. Відповідно, художні порівняння кожного письменника носять свій неповторний характер. Так, сучасна американська письменниця Енн Тайлер, провідною темою творчості якої є час, порівнює людське життя з пульсом (*Time was speeding up and slowing down in fits, like a pulse* [3, 122]), осінніми листям (*In a house so solid, built with such care, Mrs. Emerson's tumble of possessions lay like a film of tattered leaves over good topsoil, their decay proceeding as steadily as Mrs. Emerson's life* [4, 24]), подорожжю (*If you persist," Timothy said, "in seeing life as some kind of gimmicky guided tour where everyone sings up for a surprise destination"* [4, 109]; виставою (*Then once, one time, I did do something. And what a mess! It was like I'd blundered onto the stage in the middles of the play. What a mess it made!* [4, 193]), олівцем (*... he was merely getting used up like a lead of a pencil* [5, 166]), океаном (*"Her three children, she saw, had been staring at the horizon with the alert, tensed stillness of explorers at the ocean's edge, poised to begin their journeys"* [6, 326]), дитячою гіркою (*I've always pictured life as one of those ladders you find on playground sliding boards – a sort of ladder of*

years where you climb higher and higher, and then, oops!, you fall over the edge and others move up behind you [6, 193-194]. Людина, яка зазнає часових змін, порівнюється, з поштовою посилкою (*She felt like a package at a post office, stamped and addressed and laced – taps of the addressee were clicking closer and closer down the hall* [3, 40]), статуєю (*He pictured himself as a statue in a fountain, sitting entirely motionless while people came and threw their hopeful pennies in and left again* [5, 166]), предметом, залишеним повинню (*He had retired from the Tanner Corporation, he wrote. He remained at his place of transfer, Richmond, like something washed up from a flood* [7, 22]), лампочкою, що згасає (*Feels like my mind is flickering, feels like I am a light bulb just about to burn out* [4, 146]), машиною, що застрягла (*It seemed my mind got into a rut, and it wore the rut deeper, and I couldn't yank it free again* [8, 218]). Будинок, у якому мешкають персонажі романів письменниці, характеризується наступним чином: *The house seemed like an old plerson, all rattling bones and coughs and stale breath;, the bricks worm down like old pencil erasers; She fancied she could hear the house groaning in distress – such a modest, mild house, so unprepared for change* [6, 27].

Сучасна українська письменниця Ірен Роздобудько також використовує самотні образи для зображення часу та часових аспектів. Спогади для неї – “кадри кінохроніки” [9, 7], “заспиртований експонат у слоїку” [10, 29-30], “омела, що випиває усі соки” [9, 68], пам'ять – “кошик” [9, 74], “давно загублений альбом зі старими чорно-білими фотографіями” [9, 129]. Час – “кошлатий злий ньюфаундленд” [10, 8], “мед, що затягує – не виборсатись, не злетіти” [10, 54], “нитки, що їх розмотують” [10, 176], “залізобетонні стіни” [10, 193], “старовинна скриня” [9, 46], “щось, що рвуть зубами та крізь що продираються” [9, 144], “пісок” [9, 147]; людське життя – “гра в пацьорки” [10, 14], “темне горище з щільно припасованими дошками” [10, 15], “програма” [10, 20], “галасливе свято” [10, 38], “повітряна куля” [10, 75], “екскурсія” [10, 82], “суцільна морока і морок, в якому нічого шукати” [10, 186], “чернетка” [10, 192], “море, з якого витягують” [10, 192], “механізм, що крутиться у потрібному напрямку” [10, 192], “три дороги” [9, 13], “акваріум” [9, 13], “істота з плямою замість обличчя” [9, 34], “паперовий човник із маленькою запаленою свічкою у потоці монотонної мелодії” [9, 52], “ланцюжок шансів” [9, 83], “крижаний дім із товстими стінами” [9, 141], “недбало зібганий пакунок” [9, 146]; позитивні зміни, що їх несе час – “промінець світла на темному горищі, що наповнює простір золотим танцем тисячі порошинок” [10, 8], “ковток повітря” [10, 15], “комета, яка наближається, але її ще не видно на небосхилі” [10, 18], “весняний дощ” [10, 18], “вітер” [10, 195], “ковток води” [9, 145]; людина – “безпритульний осінній листок, на якому написано щось незрозуміле” [9, 67], “зіпсована запальничка” [9, 69], “механічна лялька” [9, 118], “крамничка з архаїчним непотребом” [9, 133], “сповита лялька” [9, 147]. Отже, попри спільну зацікавленість часом як філософською категорією, письменниці використовують семантично відмінні образи для його зображення.

Як бачимо, контекстуальні поетичні художні порівняння є неочікуваними для читача та являють собою яскраве співставлення різних предметів та явищ. Вони розглядаються в межах стилістики.

В українській та англійській мовах є також велика кількість “заялжених” художніх порівнянь, що встановлюють аналогію між різними властивостями, станами чи діями людей та тварин, наприклад: *treacherous as a snake, sly as a fox, busy as a bee, industrious as an ant, faithful as a dog, to work like a horse, to be led like a sheep, to fly like a bird, to swim like a duck, stubborn as a mule, hungry as a bear, thirsty as a camel, to act like a puppy, playful as a kitten, vain (proud) as a peacock, slow as a tortoise, as merry as a cricket; впертий, як віслук; щасливий, як слон; брудний, як свиня; повільний, як черепаха*. Ці словосполучення перестали бути справжніми художніми порівняннями і стали звичайними кліше, у яких другий компонент є звичайною обставиною. Такі порівняння називаються лінгвістичними порівняннями і є предметом вивчення лексикології.

До лінгвістичних та художніх порівнянь належать також компаративні епітети. Дані вирази легко трансформуються у компаративні конструкції, наприклад: *sylph-like figures, an apple-cheeked girl – the girl with cheeks like apples, pearly beauty, flower-like ladies*. І. Гальперін називає їх складними епітетами, оскільки вони утворюються як складні прикметники [11, 157]. Т. Онопрієнко стверджує, що компаративні епітети належать до компаративних тропів [2,11-12]. Даний автор вважає його ключовим поняттям у топології, оскільки інші тропи можуть трансформуватися у нього: *the grapes are like amber (художнє порівняння) – the amber grapes*.

Розглянемо структуру компаративних епітетів в англійській та українській мовах.

Структура компаративних епітетів

English	Ukrainian
- N+like(-wise) <i>Flower-like charm</i> (J. Galsworthy) <i>Her child-like delight</i> (W. Maugham)	- Прикметник+іменник <i>І марили айстри в розкішнім півсні про трави шовкові, про сонячні дні</i> (О. Олесь)
- N+PII <i>A pear-shaped head</i> (J. Priestly)	- Дієслово+прислівник <i>Як я люблю вас ніжно, прозоро, радісно, безгрішно</i> (О. Олесь)
- N+PI <i>Pig-dying noises</i> (W. Golding)	Дієслово+(Прикметник)+Іменник <i>Волосся жмутками проміння горить на зеленій траві</i> (О. Олесь)
- N+adj <i>The moon glinting steel-blue</i> (J. Galsworthy)	<i>Розтопленим сріблом блищать річки</i> (Леся Українка)
- N+N <i>Apple-blossom colouring</i> (J. Galsworthy)	
- Adj+N <i>Red-apple colour</i> <i>Symmetrical life</i> (Anne Tyler)	

<i>Dead silence</i> (Anne Tyler) <i>Simple, innocent time</i> (Anne Tyler) <i>Muddy life</i> (Anne Tyler) - Adj+adj <i>Pale-lilac shadows</i> <i>Bricky-dry throats</i> (R. Kipling) - A+PI <i>Childish-looking</i> - PI+N <i>Leading-figure</i> <i>certitude</i> (M.Maloney) - PI+N <i>Bent-pin way</i> (G. Green) <i>Cluttered life</i> (Anne Tyler) <i>A drid-up, drained-out woman</i> (Anne Tyler) <i>Confused life</i> (Anne Tyler) - Adv+PI <i>Womanly-waiting</i> (R.Aldington)	
---	--

Бачимо, що в англійській мові більше структурних типів компаративних епітетів.

Проведене дослідження показало такі результати. В англійській та українській мовах є спільні та відмінні структурні типи художніх порівнянь. Так, наприклад, порівняння, виражене формою орудного відмінка, властиве лише українській мові. Натомість, в англійській мові налічується більше структурних форм компаративних епітетів, які також відносять до художніх порівнянь – 11 типів. Важливо відрізнити лінгвістичні та художні порівняння. Семантично, лінгвістичні порівняння, які є об'єктом вивчення лексикології, є подібними, а часто, і тотожними в обох мовах. Художні порівняння, навпаки, є яскравим відображенням індивідуально-авторського стилю кожного письменника, і, як правило, не повторюються, не зважаючи на спільну тематику окремих митців, зокрема аналізованих нами Енн Тайлер та Ірен Роздобудько.

Висновки. Художні порівняння – важливий стилістичний прийом та складова індивідуально-авторської манери кожного автора в обох мовах. Попри порівняно невелику кількість структурних моделей, даний мовний засіб характеризується великим семантичним різноманіттям.

Література

1. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
2. Оноприенко Т.Н. Эпитет: семантика и структура (на материале английской тропики) / Т.Н. Оноприенко. – Житомир: Полиграфика, 1997. – 49 с.
3. Tyler, Anne. *A Slipping-Down Life* / Anne Tyler. – N.Y.: Ballantine Books, 1992. – 186 p.

4. Tyler, Anne. *The Clock Winder* / Anne Tyler. – N.Y.: Berkly Books, 1983. – 282 p.
5. Tyler, Anne. *Celestial Navigation* / Anne Tyler –N.Y.: Berkly Books, 1984.–249 p.
6. Tyler, Anne. *Ladder of Years* / Anne Tyler. –N.Y.: Ballantine Books, 1996.–327 p.
7. Tyler, Anne. *Dinner at the Homesick Restaurant* / Anne Tyler. – N.Y.: Berkly Books, 1983.– 310 p.
8. Tyler, Anne. *A Patchwork Planet* / Anne Tyler. – N.Y.: Alfred A. Knopf, 1998. – 288 p.
9. Роздобудько І. Все, що я хотіла сьогодні... / І. Роздобудько. – Харків: Фоліо, 2011. – 154 с.
10. Роздобудько І. Гра в пацьорки / І. Роздобудько. – К.: Нора-друк, 2011. – 240 с.
11. Гальперин И.Р. *Стилистика английского языка* / И. Гальперин. – М.: В. шк., 1981. – 334 p.
12. Потебня О.О. *Естетика і поетика слова* / О.О. Потебня. – К., 1985.
13. Вежбицкая А. Сравнение – градация – метафора // *Теория метафоры*; общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной / А. Вежбицкая. – М.: Прогресс, 1990. – С. 133–153.
14. Лотоцька К.Я., Ємець Н.М. Зіставно-функціональний аналіз художніх порівнянь у творах Г. Гріна (до проблеми індивідуально-авторської парадигми) / К.Я. Лотоцька, Н.М. Ємець // *Філологічні студії*. – Луцьк, 2005. – № 1–2. – С. 169–174.
15. Мельниченко Е.К. *Образные сравнения К. Мэнсфилд // Индивидуально-художественный стиль и его исследование*; общ. ред. В. А. Кухаренко / Е.К. Мельниченко. – Киев–Одесса: Вища школа, 1980. – С. 81–90.
16. Khekalo M.A. *English Stylistics* / M. A. Khekalo. – Суми: ДПУ ім. А.С. Макаренка. – 2003. – 136 с.
17. Kukhareno V.A. *A Book of Practice in Stylistics* / V.A. Kukhareno. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 160 p.

Summary

SIMILE IN A CONTRASTIVE ASPECT

The article is devoted to the structural and semantic analyses of the simile as a linguistic means in English and Ukrainian. The common comparison, linguistic comparison and simile are distinguished. The general characteristics and structural types of similes in both languages are given. Semantically different similes denoting different aspects of temporal relations are exemplified on the material of the novels by Iren Rozdobud'ko and Anne Tyler.

Key words: *structural types, semantic difference, common comparison, linguistic comparison, simile.*